

Medewerkers

Dr. Harm Biemans

Senior projectmanager onderzoek; begeleiding afstudeervakken en stages; Leerpyschologische aspecten van competentiegericht onderwijs (harm.biemans@wur.nl)

Marja Boerrigter

Adjunct-beheerder/management-assistente (marja.boerrigter@wur.nl)

Ir. Anouk Brack

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren (anouk.brack@wur.nl)

Ir. Dine Brinkman

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren, interculturele communicatie (dine.brinkman@wur.nl)

Gerda Bruinsma

Secretaresse (gerda.bruinsma@wur.nl)

Drs. Cees van Dam

Gastdocent; education in developing and changing societies; gastpromovendus; Educational needs assessment in rural The Gambia (cees.vandam@wur.nl)

Ir. Hans Fransen

Docent vaardighedenonderwijs; informatievaardigheden (hans.fransen@wur.nl)

Patricia Gielen

Projectmedewerker onderzoek; post-initiële leertrajecten voor werkenden en ondernemers gericht op maatschappelijk verantwoord ondernemen (patricia.gielen@wur.nl)

Doris Kakuru, MSc

Promovendus; rural livelihood strategies and gender disparities in Universal Primary Education in Uganda (doris.kakuru@wur.nl)

Ir. Marloes van der Kamp

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren (marloes.vanderkamp@wur.nl)

Hossein Mahdizadeh, MSc

Promovendus; Learning processes in e-learning environments within higher education (hossein.mahdizadeh@wur.nl)

Mostafa Karbasioun, MSc

Promovendus; Needs assessment and training design for agricultural instructors in Iran (mostafa.karbasioun@wur.nl)

Ir. Minny Kop

Docent en coördinator Oriëntatieprogramma Universitaire Lerarenopleiding; biologie, scheikunde, aardrijkskunde, maatschappijleer, natuurkunde, wiskunde (minny.kop@wur.nl)

Ir. Thomas Lans

Projectmedewerker onderzoek, promovendus; Competence development in the agri-food complex (thomas.lans@wur.nl)

Mireille Miltenburg

Secretaresse (mireille.miltenburg@wur.nl)

Prof. Dr. Martin Mulder

Hoofd van de leerstoelgroep; Competentieontwikkeling en transformatie in het agri-foodcomplex (martin.mulder@wur.nl)

Ir. Jack Postema

Docent vaardighedenonderwijs; schriftelijk rapporteren (jack.postema@wur.nl)

Ir. Petra Schlooz

Projectmedewerker onderzoek; Projecten binnen Plan Dienstverlening (petra.schlooz@wur.nl)

Dr. Ir. Arjen Wals

Universitair hoofddocent; Leren voor duurzaamheid (arjen.wals@wur.nl)

Drs. Renate Wesselink

Projectmedewerker onderzoek, promovendus; Effects of competence management in schools on professional development of teachers (renate.wesselink@wur.nl)

Ir. Chiel Zwarts

Docent communicatievaardigheden; mondeling presenteren, groepscommunicatie, vergadertechniek, overtuigend presenteren (chiel.zwarts@wur.nl)

Externe promovendi

Drs. Hendrik Kupper

Hogeschool Van Hall Larenstein
Onderzoeksthema: knowledge eco-systems in agri supply chains

Drs. Tom Visser

CINOP
Onderzoeksthema: International mobility of students in vocational education and training (VET) in the Netherlands

Drs. Yvonne de Vries

UVT
Onderwijsconcepten en professionele ontwikkeling van leraren vanuit praktijktheoretisch perspectief

Colofon

Redactie: Mw. G. Bruinsma, Prof. dr. M. Mulder, Ir. P.M.T. Schlooz.
Opmaak/drukwerk: LEI
Foto's: HAS Den Bosch; LEI; Lapnard
© 2003, Leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies
Hollandseweg 1, 6706 KN Wageningen
Wageningen Universiteit

ECS Bulletin Social Sciences Group

Halfjaarlijks informatiebulletin van de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies

Hollandseweg 1
6706 KN Wageningen
Tel.: 0317-484343
Fax: 0317-484573
e-mail: office.edu@wur.nl
www.socialsciences.nl/ecs

VOORWOORD

Geachte lezer,

Dit voorjaar is het nieuwe Instellings- en Ondernemingsplan van Wageningen UR verschenen. Onderdeel van dat plan is het Leerstoelenplan. De leerstoel Onderwijskunde is in dit Leerstoelenplan structureel opgenomen als leerstoel Educatie en Competentie Studies. Daarmee is het vervolg van de oude leerstoelgroep Agrarische Onderwijskunde en de daaraan voorafgaande vakgroep Pedagogiek/Didactiek een feit. De nieuwe leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies richt zich wel voor een belangrijk deel op nieuwe gebieden. Gebieden die nauw aansluiten bij de thema's die binnen Wageningen Universiteit en Researchcentrum hoog op de agenda staan. Er zijn wat dat betreft mogelijkheden te over, zoals bijvoorbeeld het leren voor duurzaamheid, de integratie van het thema duurzaamheid in het hoger onderwijs, het leren van maatschappelijk verantwoord ondernemen, het ontwikkelen van competentiegericht leeromgevingen voor groen onderwijs, het leren van ondernemers en ga zo maar door. In dit eerste ECS Bulletin leest u meer over de richting waarin de nieuwe leerstoelgroep zich wil gaan begeven. Ook leest u welke personen momenteel bij de leerstoelgroep werkzaam zijn. Als u de samenstelling van de leerstoelgroep van najaar 1998 kent, zult u daarvan nog een aantal namen herkennen, maar de meeste medewerkers van toen zijn de afgelopen jaren vertrokken, en er zijn nieuwe voor in de plaats gekomen. De staf die gedurende de reorganisatieperiode bij de leerstoelgroep heeft gewerkt verdient een groot compliment; het was een moeilijke periode met veel onduidelijkheden.

Zonder hun inspanning was het nooit gelukt de leerstoelgroep weer op de kaart te krijgen. Om het goede nieuws kracht bij te zetten, organiseert de leerstoelgroep op 6 november 2003 's middags van 13.00 – 17.30 uur een conferentie over "Actief en Constructief Leren". Er worden enkele korte plenaire inleidingen gehouden. Daarna volgen twee rondes van interactieve workshops over competentiegericht onderwijs, computerondersteund samenwerkend leren, competentiegericht toetsen en competentiegericht management in het onderwijs. Deelnemers ontvangen een exemplaar van het boek "Onderwijsvernieuwing en Groen Onderwijs" van Dr. Harm Biemans en anderen. Verder zal Martin Mulder op 11 maart 2004 zijn tweede inaugurele rede houden. Dit vanwege zijn nieuwe leerstoel Educatie en Competentie Studies. De rede zal worden uitgesproken in de aula van Wageningen Universiteit. De rede zal worden voorafgegaan door een symposium over "Competentieontwikkeling en het agri-foodcomplex; de rol van formeel en informeel leren". Het zal een open symposium zijn met 's avonds een reünie voor alumni (oud-medewerkers) van de vakgroep Pedagogiek/Didactiek, de leerstoelgroep Agrarische Onderwijskunde, de leerstoelgroep Onderwijskunde, medewerkers en een aantal gasten van de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies. Dit ook ter gelegenheid van het 40-jarig bestaan van de leerstoelgroep en haar voorgangers. Met dit ECS Bulletin zal de leerstoelgroep u in de toekomst regelmatig informeren over interessante projecten die worden uitgevoerd, resultaten die daaruit naar voren zijn gekomen, publicaties die zijn verschenen en moge-

lijkheden die er zijn voor nieuwe projecten. Het voornemen is het ECS Bulletin twee keer per jaar uit te geven. Dit eerste nummer is een proef. Als u reacties of suggesties heeft voor verbetering, dan horen wij die graag. Wij wensen u veel leesplezier met dit eerste nummer.

De redactie «

OVER DE LEERSTOELGROEP EDUCATIE EN COMPETENTIE STUDIES

Martin Mulder

In het voorwoord is reeds aangegeven dat de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies met ingang van het nieuwe Leerstoelenplan een structurele leerstoel is. De leerstoelgroep heeft daarmee weer een goede inbedding gekregen in het geheel van leerstoelgroepen van Wageningen Universiteit. Overwegingen van de Raad van Bestuur hiervoor waren:

- de concentratie van het werk van de leerstoelgroep op competentieontwikkeling van leerlingen, studenten, werknemers en ondernemers voor systeeminnovaties in het agri-foodcomplex;
- de werkzaamheden voor de universitaire lerarenopleiding aan Wageningen UR;
- de behoefte van het Ministerie van LNV aan onderzoek naar competentieontwikkeling in de agrarische sector.

Daarnaast heeft de Raad van Bestuur gesteld dat competenties noodzakelijk zijn voor het verbeteren van het onderwijs binnen Wageningen UR en met name binnen het BaMa-onderwijs. Vandaar dat de Raad van Bestuur ook graag wil dat de leerstoelhouder zich, waar mogelijk, bezig houden met het verbeteren van het onderwijs binnen Wageningen UR.

Dit nieuws is door de leerstoelgroep uiteraard met dank aanvaard. Het geeft de leerstoelgroep weer een goede verankering in de organisatie en een duidelijke positie in het veld van onderwijs, opleiding en ontwikkeling in het agrocluster, en meer in het algemeen het gehele veld van onderwijs en arbeid.

Tijdens de reorganisatieperiode heeft de leerstoelgroep zich geconcentreerd op competen-

tieontwikkeling voor systeeminnovatie in de agribusiness en groene ruimte. In dit kader zijn verschillende nieuwe projecten opgestart, waaronder:

- Brainport: leertrajecten voor werknemers en ondernemers ter ondersteuning van de innovatie in de agribusiness;
- Inspirerende leertrajecten voor innovatieve ondernemers in de glastuinbouw;
- Kennisdoorstroming van WUR-onderzoek naar het groen onderwijs.

Verder is er goedkeuring voor een onderzoeksprogramma 2003-2008 voor onderwijskundig onderzoek (in het kader van het Plan Dienstverlening) naar competentiegericht onderwijs voor maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Het onderzoeksprogramma van de leerstoelgroep richt zich op de studie van de relatie tussen enerzijds de transformatieprocessen in de agribusiness en groene ruimte en anderzijds het initieel en post-initieel onderwijs. De centrale vraag van het onderzoeksprogramma luidt: welke competenties zijn in het kader van deze transformatieprocessen voor ondernemers en werknemers in de agribusiness en groene ruimte van belang en op welke wijze verwerven leerlingen en studenten, alsmede genoemde ondernemers en werknemers in het kader van een leven lang leren, deze competenties het meest efficiënt en effectief? Processen die in dit verband door de leerstoelgroep worden bestudeerd, zijn:

- het afleiden van belangrijke competenties uit ontwikkelingen in de agribusiness en groene ruimte (bijvoorbeeld ten aanzien van duurzaamheid, integraal natuurbeheer, voedselveiligheid, internationale ketens en netwerken, multifunctionaliteit in het gebruik van peri-urbane en rurale gebieden, rurale ontwikkeling en biotechnologie en ondernemerschap) voor onderwijs- en opleidingsprogramma's voor (aanstaande) beroepsbeoefenaren in de betreffende sectoren;
- het ontwerpen en implementeren van leertrajecten (ondersteund met ICT) waarbinnen leerlingen, studenten, werknemers en ondernemers gewenste competenties kunnen verwerven; en

- het evalueren van de effectiviteit van de bijdrage van onderwijs en opleiding aan de (maatschappelijk gewenste) (systeem)innovatie in de agribusiness en groene ruimte.

De leerstoelgroep zal deze processen bestuderen in projecten die worden gefinancierd uit diverse geldstromen. Er zal zoveel mogelijk worden gezocht naar mogelijkheden om projecten van medewerkers, promovendi en studenten te combineren. Bovendien worden projecten bij voorkeur met en voor de praktijk uitgevoerd, steeds vanuit een wetenschappelijk kader, om zodoende de combinatie van wetenschappelijke en praktische ambities te kunnen waarmaken. Mocht u geïnteresseerd zijn om mee te werken aan dit programma, dan nodigen wij u uit dit bij ons te melden, zodat in gezamenlijk overleg kan worden bezien wat de mogelijkheden zijn. Wellicht brengt dit ECS Bulletin u op ideeën, maar ook als u andere ideeën heeft, ben u van harte welkom bij de leerstoelgroep *Educatie en Competentie Studies*. «

AIDS AND RURAL DEVELOPMENT

Dine Brinkman

Onder de titel "Fatale cocktail" verscheen enige tijd geleden in de Volkskrant een artikel over het desastreuze samenspel tussen de AIDS-epidemie en de hongersnood in Afrika. Alex de Waal, cultureel-antropoloog, beschrijft hierin hoe het AIDS-virus het traditionele systeem om perioden met voedseltekorten door te komen, ondergraaft. Steeds meer professionals en organisaties beseffen dat AIDS niet alleen vanuit een medische invalshoek benaderd moet worden, maar dat de bestrijding van de epidemie ook vanuit andere sectoren moet gebeuren. Professionals die in de landbouw werkzaam zijn, kunnen een hele belangrijke rol spelen, omdat zij meer directe contacten hebben met de plattelandsbevolking dan de medische professionals (Qamar, 2001).

In een notedop een aantal effecten van de AIDS-epidemie op voedselzekerheid: er is steeds minder arbeidskracht beschikbaar, er wordt daardoor minder areaal bebouwd en andere, minder arbeidsintensieve gewassen worden verbouwd, kennis gaat verloren, de

doelgroep van landbouwvoorlichting verschuift naar vrouwen, kinderen en ouderen, en stafleden binnen de landbouwsector worden massaal zelf getroffen door sterfte.

De leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies is betrokken bij een project dat vanuit Hogeschool Larenstein is opgestart en waarin de ondersteuning van rural development professionals, die zich willen inzetten voor de strijd tegen AIDS, centraal staat. Dit heeft inmiddels geresulteerd in de oprichting van het LAPNARD: Larenstein and Wageningen Alumni Professional Network for AIDS and Rural Development. Dit netwerk heeft als doel een platform te bieden aan rural development professionals uit vijf Oostafrikaanse landen om ervaringen, onderzoeksresultaten en voorlichtings-/onderwijsmateriaal uit te wisselen met betrekking tot AIDS en het belang van voedselzekerheid en een "food-based approach" voor seropositieven te promoten.

Verder is er educatief materiaal geproduceerd over dit thema, zoals diverse korte films, begeleidende werkbladen en case-studies die in workshops in Afrika en in Nederland al gebruikt zijn en waar netwerkleden gebruik van kunnen maken. Er is een voorstel ingediend voor een groot EU-project, waarin Educatie en Competentie Studies gaat onderzoeken welke competenties landbouwprofessionals moeten ontwikkelen om de AIDS-problematiek in hun werk te integreren. Dit voorstel is zeer recent gehonoreerd. Verder is de leerstoelgroep betrokken bij een workshop in Afrika in november dit jaar waarin het thema orphan-headed households wordt uitgediept.

Literatuur:

Qamar M.K. (2001). The HIV/AIDS epidemic: An unusual challenge to agricultural services in sub-Saharan Africa. *Journal of Agricultural Education and Extension*, 8, 1-11. «

Geïnteresseerd in het onderwijs van de

Leerstoelgroep ECS?

Kijk op: www.socialsciences.nl/ecs

KENNISCIRCULATIE TUSSEN ONDERZOEK EN ONDERWIJS

Petra Schlooz & Arjen Wals

Afgelopen jaar is er een (voor)onderzoek uitgevoerd naar kennisdoorstroming van onderzoeksinstituten naar groene onderwijsinstellingen. Inhoudelijke vernieuwing in het onderwijs is immers pas mogelijk als deze instellingen worden voorzien van nieuwe kennis vanuit onderzoeksinstituten. Aan de betrokkenen is gevraagd welke succes- en faalfactoren voor kenniscirculatie er zijn. De respondenten werden telefonisch benaderd en kwamen uit Onderwijs (AOC's, IPC's, HAS-sen), Onderzoek (DLO's) en Intermediaire organisaties (LPC's, Ontwikkelcentrum, Aequor).

Er kunnen enkele conclusies getrokken worden uit het onderzoek. In de ogen van de betrokken stakeholders (met name het onderwijs) is er sprake van onvoldoende kennisarticulatie en kennisdoorstroming. Bovendien constateren zowel AOC's als scholen voor HAO dat er geen structurele contacten zijn met onderzoeksinstituten, al geven de respondenten aan dat de behoefte er wel is. Vanuit het oogpunt van een goede kenniscirculatie is het wenselijk en noodzakelijk om een intermediair tussen onderzoek en onderwijs te creëren. Gezien de te verwachten ontwikkelingen in de sector zullen de kennisintensiteit en kennisbehoefte alleen maar toenemen. De importantie van een goede kennisdoorstroming wordt dus steeds groter.

Uit het vooronderzoek bleek dat er behoefte is aan vervolgonderzoek. Hierbij wordt antwoord op de volgende vragen van cruciaal belang geacht:

- Hoe wordt bepaald welke kennis uit het onderzoek relevant is voor het onderwijs?
- Hoe kan de circulatie van deze kennis bevorderd worden?
- Hoe kan bevorderd worden dat deze kennis ook daadwerkelijk actief wordt gebruikt door de betrokkenen in het onderwijs?
- Wie is voor de bovengenoemde activiteiten verantwoordelijk?
- Hoe worden deze activiteiten georganiseerd?

In oktober 2003 zal een vervolgonderzoek starten waarin de ontwikkeling van interactieve

kennisarrangementen centraal staat. Hiermee wordt bedoeld het ontwikkelen van synergie tussen onderzoeks- en onderwijsinstanties om de afstand tussen onderwijs en onderzoek te verkleinen en relaties te vormen die leiden tot wederzijds voordeel. In deze visie is kennisdoorstroming slechts een deelaspect van kennisdynamiek. Interactieve kenniscirculatie tussen onderwijs en onderzoek moet leiden tot (1) verkorting van de tijd waarin vernieuwende inzichten die in de wetenschap zijn ontstaan het onderwijs bereiken, (2) verbetering van de kwaliteit van de overdracht van deze inzichten, maar ook (3) bijdragen vanuit het onderwijs-werkveld aan onderzoek. ◀

MAATSCHAPPELIJK VERANTWOORD Ondernemen in het onderwijs

Renate Wesselink & Patricia Gielen

Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen (MVO) staat zowel nationaal als internationaal volop in de belangstelling. Het Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV) ziet MVO als speerpunt. Afgelopen jaar heeft LNV er zelfs in de vorm van een wedstrijd aandacht aan besteed door middel van het uitreiken van de stimuleringsprijs voor de meest maatschappelijk verantwoorde onderneming in het agri-foodcomplex. LNV wil de internationale concurrentiekracht van het agri-foodcomplex versterken. MVO is daarbij een centraal uitgangspunt. Want wie weloverwogen keuzes maakt, zorgt ervoor dat *people, planet en profit* elkaar versterken. Over het belang en de waarde van MVO ontstaat steeds meer overeenstemming. Maar dat wil niet zeggen dat er een breed gedragen definitie ligt van het concept MVO. Verschillende disciplines hebben verschillende invalshoeken en geven verschillende invullingen aan het begrip. Gelukkig zijn er goede voorbeelden te vinden in de praktijk van het agri-foodcomplex. In vele verschillende takken in het agri-foodcomplex worden gedegen pogingen ondernomen om de vaak brede termen *people, planet en profit* concreet in de praktijk naar voren te laten komen. Een goed voorbeeld hiervan is bierbrouwerij Gulpener, tevens prijswinnaar van de MVO stimuleringsprijs 2003 van LNV. Bierbrouwerij Gulpener probeert haar bijzondere Limburgse bier, met uitsluitend Limburgse grondstoffen te brouwen. Zo minimaliseren zij het transport en dus

de milieubelasting. De coöperatie die hiervoor is opgericht, bestaat uit zeventig boeren die tarwe en gerst verbouwen. Ook heeft deze coöperatie ervoor gezorgd dat de hop terug is in Nederland, wat voor toeristen interessant is. Naast deze regionale insteek, tracht Gulpener tot in detail duurzaam te zijn door bijvoorbeeld te werken met werkhandschoenen met milieukeur en Max Havelaar Koffie.

LNV hecht veel belang aan MVO. Zo ook in onderwijs en onderzoek. Het onderwijskundig onderzoek dat in opdracht van LNV wordt uitgevoerd door de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies heeft dan ook als centraal thema 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen'. Centrale vraag hier is: "Hoe kan dit in het onderwijs worden ingebracht, zodat de dynamiek van MVO blijft behouden?" In verschillende projecten wordt getracht vorm te geven aan MVO door middel van competentiegericht onderwijs. Er is bewust gekozen voor het werken met competenties omdat deze op een meer algemene wijze worden omschreven dan bijvoorbeeld taken of eindtermen, zodat deze langer 'houdbaar' zijn. MVO is een concept dat onderhevig is aan veel veranderingen en door middel van het denken in competenties kan boven deze veranderingen worden uitgestegen.

De projecten vinden zowel plaats binnen het initiële als het post-initiële onderwijs. Door aan te sluiten bij lopende initiatieven of gezamenlijk met het onderwijs nieuwe initiatieven op te zetten, wordt getracht MVO in het onderwijs handen en voeten te geven. Belangrijke actiepunten zijn het identificeren van de belangrijkste competenties voor MVO, ontwikkelen van competentiegerichte onderwijstrajecten voor leerlingen van AOC's en voor ondernemers en werknemers in het agri-foodcomplex en het meten in hoeverre de maatschappelijk verantwoorde ondernemendheid van een lerende of een werkende is toegenomen. Mede doordat het concept MVO nog steeds behoorlijk divers en diffuus is, is het belangrijk dat met name het ontwikkelen van leertrajecten in nauwe interactie met de praktijk gaat. En dat er een gedegen structuur ontstaat zodat het samenwerken met de praktijk blijft gehandhaafd. Tot nu toe wordt in het kader van het initiële onderwijs samen gewerkt met Groen College Goes en AOC Oost. Bij beide scholen worden de (nog op te zetten) activiteiten in het kader maatschappelijk verantwoord ondernemen ondersteund door Educatie en Competentie

Studies en gezamenlijk verder ontwikkeld. In beide projecten geldt competentiegericht groen onderwijs als het vehikel om maatschappelijk verantwoord ondernemen vorm te geven. Het is niet onmogelijk dat in de toekomst de lerenden van de AOC's gezamenlijk met de werkenden in het agri-foodcomplex op zoek gaan naar maatschappelijk verantwoorde wijzen van ondernemen. In deze ontdekkings-tocht zouden zij elkaar heel goed kunnen ondersteunen. ◀

RECENTE PUBLICATIES

Veldhuis-Diermanse, A.E. (2002). *CSC Learning? Participation, learning activities and knowledge construction in Computer-Supported Collaborative Learning in Higher Education*. Dissertation. Wageningen: Wageningen University. In dit proefschrift is onderzocht hoe studenten leren in een computerondersteund discussieforum en of hun gezamenlijk leren resulteert in kennisconstructie. Daarnaast is de kwaliteit van die kennisconstructie beoordeeld. Daartoe is een analyse-instrument ontwikkeld, gebaseerd op enerzijds ideeën over (samenwerkend) leren en leerprocessen en anderzijds op ervaringen met computerondersteund samenwerkend leren (CSCL). In totaal zijn zes cases beschreven, allemaal uitgevoerd in het hoger onderwijs. Geconcludeerd wordt onder andere dat CSCL zeker mogelijkheden biedt om de constructie van kennis te ondersteunen, maar dat er vele factoren zijn die bepalen of het gebruik van CSCL succesvol genoemd kan worden. Voorbeelden van zulke factoren zijn docentinterventies, het werken in multidisciplinaire teams en de aard van de taakstructuur.

Tjepkema, S., J. Stewart, S. Sambrook, M. Mulder, H. ter Horst & J. Scheerens (Eds.) (2002). *HRD and Learning Organisations in Europe*. London: Routledge. ISBN: 0-414-27788-4. 198 pag. Dit boek is het resultaat van een Europees project dat is uitgevoerd door een onderzoeksgroep van de Afdeling Onderwijsorganisatie en -management van de faculteit Gedragwetenschappen aan de Universiteit Twente. In het boek worden nieuwe ontwikkelingen op het gebied van de Human Resource Development (HRD) beschreven, en wordt nagegaan welke bijdrage HRD-professionals kunnen leveren aan processen van Life

Long Learning (LLL). Dit wordt geplaatst in een perspectief van organisatieverandering, innovatie en het concept van de leergerichte organisatie. In het boek worden telkens vier case studies gepresenteerd uit zeven landen binnen de Europese Unie, waarin wordt beschreven op welke wijze organisaties vormgeven aan HRD en LLL.

Verburgh, A. & M. Mulder (2002). Computer-Supported Collaborative Learning: an inducement to deep learning? *European Journal Vocational Training*, 26, 37-44. ISSN 0378-5068. In dit artikel wordt ingegaan op computerondersteund samenwerkend leren in het hoger agrarisch onderwijs. Er wordt verslag gedaan van een studie waarin studenten opdrachten kregen die ze moesten uitvoeren door middel van discussies via een elektronisch leerplatform. In het artikel wordt aangegeven in welke mate studenten gebruik maken van de faciliteiten die het platform biedt, hoe intensief de discussies waren en wat de ervaringen met deze wijze van leren waren. Op grond van theoretische overwegingen wordt verwacht dat studenten met behulp van deze leervormen dieper leren, dat wil zeggen tot hogere-orde kennisconstructieprocessen komen, maar het hard aantonen van het verband tussen computer-ondersteund samenwerkend leren en de verbetering van leerprocessen en leerresultaten is lastig.

Lans, T., R. Wesselink & P. Vlaming (2002). Kennisdoorstroom van onderzoek naar onderwijs en praktijk. *Gewasbescherming*, 33, 1, 42-43. Deze publicatie beschrijft de posterpresentatie die op de 'Gewasbeschermingsmanifestatie 2002' is gegeven door de leerstoelgroep Educatie en Competentie Studies in samenwerking met AOC Clusius. Directe aanleiding was de constatering door onderzoek, onderwijs en praktijk dat de doorstroming van kennis op het gebied van gewasbescherming nog duidelijk in de kinderschoenen staat. Zoals professor Zadoks (oud-hoogleraar ecologische fytopathologie) het die dag stelde: "onderzoek, loopt met het hoofd in de wolken en zweeft tegelijkertijd met de voeten boven de grond". Leermogelijkheden, -belemmeringen en condities van de doelgroep spelen een belangrijke rol in het proces van kennisdoorstroming. Zo willen de meeste ondernemers en werkenden graag via niet formele leeringsaan hun kennis komen, zoals via vertegenwoordigers,

studieclubs of collegae. Op de manifestatie is met de gewasbeschermingsonderzoekers een discussie aangegaan over de verschillende manieren van kennisdoorstroming en de rol van onderzoek en onderwijs hierin.

Van Weelie, D. & A.E.J. Wals (2002). Making biodiversity meaningful through environmental education. *International Journal of Science Education*, 24, 11, 1143-1156. Wals, A.E.J. & B. Jickling (2002). "Sustainability" in Higher Education - from doublethink and newspeak to critical thinking and meaningful learning. *Higher Education Policy*, 15, 121-131. Koppen, K. van, S. Lijmbach, M. Margadant & A.E.J. Wals (2002). "Your nature is not mine!" Developing pluralism in the classroom. *Environmental Education Research*, 8, 2, 121-135. Recentelijk zijn deze drie artikelen verschenen waaraan Arjen Wals een bijdrage heeft geleverd. De artikelen bevinden zich allen op het raakvlak van leren voor duurzaamheid en natuur- en milieu-educatie maar zijn zeer verschillend van aard. Het eerste artikel richt zich op het educatief gebruik van zogenaamde *ill-defined* concepten en dan met name van het begrip biodiversiteit. Het tweede artikel behandelt het gevaar van een instrumenteel gebruik van duurzaamheid bij het doorvoeren van institutionele veranderingen in hoger onderwijs. Het derde artikel, tenslotte, richt zich op het cultiveren van pluralisme in lesmethoden biologie en aardrijkskunde in het basisonderwijs.

Grotendorst, A., H.J.A. Biemans, M. Mulder, T. Lans & R. Wesselink (2002). Van opleiden naar leren en ontwikkelen. Competentieverricht opleiden voor politie en groen. *Profiel van beroepsonderwijs, educatie en scholing*, 11, 4, 26-28. Het beroepsonderwijs dient studenten in staat te stellen competenties te verwerven die ze in latere beroepssituaties nodig hebben. Vervolgens dienen zij hun competenties verder te ontwikkelen om goed te kunnen (blijven) functioneren als professional. In dit artikel wordt ingegaan op de vraag wat wordt verstaan onder competenties. Daarnaast worden concrete richtlijnen verstrekt voor het ontwerpen van competentieverricht onderwijs. Tenslotte worden enkele projecten beschreven waarin de ontwikkeling van competentieverricht politieonderwijs en competentieverricht groen onderwijs centraal stond.

Oene, P. van, H.J.A. Biemans & M. Mulder (2002). *Interactive collaboration in school policy making between teachers and school managers supported by ICT*. Paper gepresenteerd op ECER 2002, Lissabon, Portugal. In dit paper wordt een studie beschreven waarin de mogelijkheden werden verkend van elektronisch ondersteunde discussie tussen docenten en schoolleiders om de betrokkenheid van docenten bij het formuleren van schoolbeleid te vergroten. Uit het onderzoek bleek o.a. dat er duidelijke regels met betrekking tot computerondersteund werken moeten gelden en dat een moderator de deelnemers moet coachen bij de discussies. Als aan deze voorwaarden wordt voldaan, kan de betrokkenheid van docenten bij het formuleren van het onderwijskundig beleid van de school worden vergroot.

Noorduyn, L. & A.E.J. Wals (2003). *Een tuin van de hele buurt*. Wageningen: Wetenschapswinkel Wageningen UR, 72 p. Een tuin van de hele buurt is de titel van een handzaam rapport over bewonersparticipatie rond het inrichten en beheren van gemeenschappelijke groene ruimte in een nieuwbouwwijk. Het is geschreven door Arjen Wals van ECS en wetenschapsjournaliste Leonore Noorduyn. EVA-Lanxmeer is een ecologische woonwijk in Culemborg waar het accent ligt op duurzaamheid en vernieuwing in techniek en waar tegelijkertijd invloed van bewoners centraal staat. Het bijzondere is dat de toekomstige bewoners vanaf het eerste moment betrokken zijn geweest bij de ideeën en plannen voor deze wijk. Bewoners uit de wijk stonden voor de uitdaging gezamenlijke binnentuinen te ontwerpen. Zij wilden het proces om te komen tot een gezamenlijk gedragen ontwerp ondersteund zien door een onderzoek. Een onderzoeksrapport kon de opgedane ervaringen toegankelijk maken voor bewoners en gemeenten in vergelijkbare projecten elders. De voorbereidingen en uitvoering van het ontwerpproces moesten goed gedocumenteerd worden zodat mensen in een soortgelijk project niet alles opnieuw zouden hoeven verzinnen. Daarnaast moest het duurzaam vasthouden van de betrokkenheid van bewoners een belangrijk aandachtspunt zijn. Het resultaat is een boekje, waarin de ervaringen opgedaan in EVA-Lanxmeer centraal staan. Maar er worden ook uitstapjes gemaakt naar twee projecten die al veel langer geleden zijn ontstaan en in een

hele andere fase zitten: Het Groene Dak in Utrecht en Centraal Wonen in Wageningen. Die ervaringen van bewoners worden aangevuld met inzichten en theorieën op het gebied van de communicatie, sociaal leren en interactieve planvorming. Nadere informatie bij Gerard Straver (Wetenschapswinkel Wageningen UR), tel. 0317-483908 of 484661, e-mail gerard.straver@wur.nl of bij Lambik Swinkels (coördinator werkgroep Binnentuinen bewonersvereniging De Bel), tel. 0345-513094, e-mail l.swinkels@inter.nl.net. Het rapport Een tuin van de hele buurt, Leonore Noorduyn en Arjen Wals, is verkrijgbaar bij de Wetenschapswinkel Wageningen UR, tel. 0317-484661, e-mail wetenschapswinkel@wur.nl. Zie ook www.wur.nl/wewi.

Vooraankondiging

11 maart 2004 16.00 uur
Inaugurele rede Prof. dr.
Martin Mulder in verband
met de nieuwe leerstoel
Educatie en Competentie
Studies. Aula Wageningen
Universiteit.
Generaal Foulkesweg 1a,
Wageningen.